

De siste lapper i Rødøy.

(Ved Edv. J. Havnø).

I en hule på Melfjordbotten i Rødøy fantes for endel år siden et lappisk avgudsbillede av tre (omtalt og avbildet i Tromsø museums årshäfte 1919). Der var også et år tidligere fundet et par andre lignende som var bortkastet. I hulen var ofte fundet rensdyrhorn og ben av dyr. At her har vært en offerplass for hedenske eller halv-hedenske lapper er således sikkert, kanskje nokså langt frem mot vår tid. Navnet på en av de eldre lapper herinne er ennå bevaret i stedsnavnet Solvjobrynnan, denne Solv-Jo har vel vært en velhavende lapp for sin tid, når det nu enn var. Andre minner fra lappenens ferd og opphold i Rødøy har man kanskje i stedsnavn som Kann(l)berget, (Trollberget?) og i Askonhaugen (Cudehaugen?) i Sørfjorden, en arm av Melfjorden.*)

Den siste renlapp i Væranfjord og Tjongsfjord var Anders Alenius. Hans kone het i daglig tale Lapp-Marja, barnene var Sara, gift med en Klæmet som senest levde i Gildeskäl, Gjertrud, gift med beiarlappen Anders Johansen — av svigermoren kaldt „Beiarsoøtt“, han levde i Melfjord som gårdbruker og drev rendrift ved siden av, desuten var han Melfjordens første poståpner og dampskibsekspeditor. Anders Alenius's sønner var Johannes og Anta som begge døde i ung alder, vistnok av tuberkulose. Ætten er utdød i Rødøy. Den yngste datter, Elen, var gift i Ranen.

Anders Alenius bodde med sin familie om sommeren under en stor sten i Finnkåttahågan i Strømdalsmarken. De to bønder i Strømdalen hadde alltid endel sytarrein — dem

*) cfr. E. N. Setæld; Virokannas i-festskrift til rektor Qvigstad.

tillhørende rensdyr — i hans renflokk, et forhold som var meget almindelig i Rana i tidligere tid og som for strømdalingernes vedkommende vedvarte så længe Anders Johansen, også kalt Anta, levet og holdt flokken samlet. Etter hans død nedslagtedes den siste rest, vg av den gamle reinhage i Finkåttahågan sees ikke lenger spor.

En anden eldre lapp som vistnok også het Anders, døde hos Alenius i 1880-årene, om de var i familie vites intet.

Noget længer tilbake drifftet her den gamle Anders Hansen efter hvem Annerslia og Annerslivatnet er opkalt. En eldre lappekvinne fortalte at han eiet 5 næverkåter, en i Finkåttahågan, en på Temmernesset, en i Størstrompan, en i Storvassdalen, og en i Leirågdalen i Rana. Han må vel sies at ha vært en velstandslapp. Det må imidlertid ha gått ut med ham, hans 2 sønner Beint og Mons, optok ikke lappernes levemåte. Beint omkom på sjøen og Mons levet som husmann, jeger og fisker på Øra ved Sorfjordgården i Rødøy, hans hustru het Sara Fordelsen og var fra Rana. Han var en dyktig hovedsmann, og drev en tid sterkt på med jakt efter kobbe, oter og bjørn. Han var anset som sin tids største bjørnejeger, der er skrevet om ham flere gange, bl. a. i Lofotposten av H. B. men her forvekslet med en ranværing som gikk under navnet Bjynsjøttar-Lars. Mons bodde ikke i Ranen, han var heller aldri såret av bjørnen. Han fikk fra Norsk Jæger- og Fiskerforening omkr. 1880 et sølvbæger med avbildning av kobbe og bjørn, det eies nu av sønnen, som bor som gårdbruker i Rødøy. Mons døde i 1882, han har en stor efterslækt i Rødøy, Luroy og Meløy, bl. a. nedskriverens hustru.

Omkr. 1870 var Nils Jansa med sønner bl. a. på Gjørøy og Rødøy med ren, der var vistnok flere av renlappene her samtidig. Lensmannen som dengang bodde på Gjørøy hadde lånt sogneprest B. Motzfeldts hund, for å holde renflokkene borte fra innmarken. En morgen lå hunden skudt på lensmannens trapp, og en følge herav var at lappene sattes under tiltale for hundemordet. På tinget var lappene mødt mands'erke frem, men de *forstod ikke norsk* i den utstrekning som var nødvendig til rettens fremme, tolk had-

des ikke forhånden, og man måtte late saken fare. Nils Jansa var siste gang i Rødøy omkr. 1885, denne gang uten ren og nærmest på besøk. Han samlet på hestehaler til at binde fiskegarn av, *langner*, som han kaldte det. Hans hjem var de i gang inne i Sverig, og hans slægt forøvrigt ukjent.

En Kresten Nilsa holdt sig i Sørfjord og på øyerne utover til Rødøy når han var innen herredet, hans kone het Ane Juli. Han hadde sin renhage i gården Sørfjords skog. Da hagen forfalt, hugget han ny hage i nærheten; men dette blev påtalt av gårdbrukeren, og lappen innkalt til forlikelseskommission. For den gamle lapp møtte i kommissionen hans søn, daværende skolelærer i Kautokeino, Kristen Kristensen, som ennå lever og nu er gått over til renlapp igjen, som den siste på skandsen. Brødrene Anders og Lars har til siste år drevet med renflokken ved siden av deres andre gjøremål som fastboende. En av Krestenlapperne som de het i daglig tale blandt bumennene, Ole Kristensen, døde som rensytar på Sorlandet, og en annen, Jonas, utvandret tidlig til Amerika. Lars døde for et par år siden som gårdbruker i Nesna, de siste lapper i Rødøy har straks avsluttet sine fædres fotspor, såsom den gamle skolemester lever ugift, og slægten forøvrigt indgiftet i bumannsfamilier og overgått til fastboende med forskjellige livsstillinger. Denne slekt var kanskje kvænblandet, og var tildels sterke, skjæggede folk.

En samtidig var Sjur Larsa, han vandret om i Melfjord og Rana, han har ingen slekt efter sig i Rødøy. Det har heller ikke Østen?, hustruen het Ane Lotta. De flyttet med sin ren til Sundsfjorddalen i Gildeskål. Han såes senere bl. a. ute på Arnoyerne med renflokken. Ane Lotta var ikke å spøke med, hun antokes ha forårsaket at en mann på Skauvoll mistet sitt hår på grunn av at han hadde pådratt sig hennes unåde.

En fastboende lapp uten ren var Lars Andersen som hadde slått sig ned i Storrassdalen i Melfjord, han blev ingen gammel mann og slekten er spredt viden om.

Efter folketællingen i 1801 bodde der i Molvik en

finnefamilie, manden het Nils Palsa. En annen som het Anders Larsen bodde ved Jærvalvatnet. Han betegnes som jordbruker og hesteskjærer. Det finske ord *jærvi* (vatn eller innsjø, lappisk *jaure*) er vel kanskje det hvorav Jærvalvatn og den nu ubebodde gård Jærvalen er avledet. Navnet skrives nu Gjærvalen og prof. Rygh mente at det stod i nogenslags forbindelse med geir, spyd, men dette er mer usandsynlig. Det var i middelalderen; udelukkende lapper som ferdedes i stroket, og det ligger i deres færdsselsvei fra og til Rana.

Kjuskafjellet i Sorfjord er ganske sikkert også et lappisk navn.

På Finperoya levde omkr. 1850 den mann som har gitt denne øy sitt navn. Hans efterslekt er liten og spredt, sønnerne Johan og Peter er døde og det er såvidt vites også datteren Sakrina.

I århundredets første halvdel levde i Lillefjord en lapp som het Amund, han har efterlatt sig en stor efterslekt, innblandet i bumannsfolket.

Men også i senere år er fra Rana innflyttet mange personer av sterkt blandet herkomst. Deres slægtskap med nomaden gir sig let tilkjenne ved de sortbrune øine som dog alt i fjerde generasjon vil begynne å lysne som hos finnmarklappen der er utblandet med indflyttere i århundreder. Fremtrædende hos de helgelandske lapper er også den såkaldte mongolfold. Den mest vaskeekte lapp i nutiden er måske den lille, svindende rest av den svensk-helgelandske stamme.

En fremmed lapp, Johannes Pardapuoli med familie flyttet omkr. 1910 ind i Rødøy og kjøpte sig en gård som hustruen drev, mens han selv passet en renflokk i Gudbrandsdalsfjeldene som gjæter for et renkompani dernede. Det varte dog ikke mange årene for han solgte gården og tok familien sydoover.